

הינתקות מהדמוקרטיה

בשבוע שלפני מועד ביצוע תוכנית ההינתקות, בקשני עורך העיתון לכתוב מעין סיכום של רשימותי הקודמות בנושא זה, רצוי עם מבט לעתיד. כך מצאתי את עצמי מעיין בכותרות הרשימות ונוכחתי לדעת שדי בהן כדי לעמוד על המגמה השלילית שהלכה והחריפה במרוצת תשעת ירחי ההינתקות האחרונים.

תחילה (19.11.04) כתבתי תחת הכותרת "שימוש פוליטי בחוק הפלילי" על העבירות הדרקוניות שבהצעת חוק יישום תוכנית ההתנתקות, תשס"ה (2004) (אז טרם הופיעה המלה המדויקת יותר לשונית – הינתקות – בשיח הציבורי). בעקבות רשימה זו הוזמנתי להציג את עמדתי בפני ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת. לרגע נדמה היה שחברי הועדה מקבלים את עמדתי ומוחקים את העבירות החדשות מן החוק ("הארץ" אפילו דווח שכך הוחלט), אך מסתבר שכוחם של אנשי משרד המשפטים והפרקליטות גדול משל אנשי האקדמיה, וכל שהושג היה צמצום מסוים בהיקף העבירות והפחתה (לא מספקת) של העונשים. כך נותרה על כנה העבירה הבלתי-מוצדקת של הימנעות תושב גוש קטיף מלהתפנות מביתו באופן פאסיבי לחלוטין, ללא הפרת חוק (אחר) כלשהו.

בהמשך (24.12.04) כתבתי תחת הכותרת "עבירה תואמת שלטון מנדטורי" על ההבדל הגדול שבין אלימות לבין התנגדות פאסיבית לפינוי ועל ההבדל הגדול שבין הסתה לאלימות לבין "המרדה". המושג האחרון הוא זר לדמוקרטיה והופיע כעוף החול במקביל להיעלמותם מן השיח הציבורי של חופש הביטוי, חופש ההפגנה, חופש המחאה וחופש ההתאגדות.

עם בוא האביב (18.3.05) לא זכינו לבלוב, אלא מנת חלקנו הייתה "סימנים לכרסום הדמוקרטיה ('הארץ' רואה בהתנזרות המשטרה מנשק חם סימן לחולשה. יהודים אמריקנים שהגיעו כדי לחזק את ידי מתנגדי הפינוי עוכבו ודרכוניהם הוחרמו. מפגינים נעצרו)".

תחת הכותרת "הפגנה אינה ניסיון רצח" (25.3.05) הצבעתי על השימוש המוטעה שביקשו רשויות האכיפה לעשות בחוק הפלילי, תוך ייחוס העבירה החמורה המצריכה כוונה לפגוע בנוסע בנתיב תחבורה, שעונשה 20 שנות מאסר, לחוסמי הכבישים.

במאי התקוממה יולי תמיר על כך שאנשי הימין נזכרו בזכויות האדם – "למי יש להעניק זכויות אדם?" (תשובה ליולי תמיר בשבוע של מעצר מנהלי, 20.5.05).

ביוני נקבעו כמה שיאים חדשים, שהביאוני לצערי לכותרת "דמוקרטיה טוטאליטרית" (10.6.05): מעצר הקטינות; שלילת האפשרות להיבחן בבחינות הבגרות כענישה לפני משפט; וההצעה המקוממת למסרן לאימוץ, אשר משום מה נשקלה על-ידי רשויות אכיפת החוק והמחישה כי המציאות העגומה עולה על כל דמיון. נראה שאין גבולות ליוהרה ולשיכרון הכוח.

ביולי כבר לא כולם הצליחו להכיל את השנאה – "עידוד לאלימות" (תשובה לירון לונדון המבקש למחוק את אפו של המפגין בשם ההגנה העצמית) (1.7.05).

בהמשך חודש יולי שהיתי בחו"ל ונבצר ממני להתריע מפני חסימת אוטובוסים של מפגינים עוד לפני יציאתם לדרכים הארוכות המוליכות מערי המוצא אל מקום ההפגנה המיועד בדרום הארץ. עד לפני חודשים אחדים לא הייתי מאמין למי אשר היה מספר לי שכך נוהגים במדינה דמוקרטית. לשמחתי, נוכחתי כי האגודה לזכויות האזרח כתבה על כך מכתב מחאה חריף.

בחלקו השני של יולי ניתנו בבתי-המשפט כמה החלטות מצערות מאד של מעצר עד תום ההליכים המשפטיים של קטינים וקטינות שהפגינו בהפגנות לא חוקיות ללא שימוש באלימות. ההחלטות שניתנו בערכאות הנמוכות שאבו כפי הנראה השראה שלילית מהחלטתה האומללה של שופטת בית-המשפט העליון פרוקצ'יה לעצור עד תום ההליכים

ילדה בכיתה ח' (בת 14) אשר הפגינה תוך הפרת ההגבלה של "מעצר יישוב" ועלבה בשוטר. המחקרים מלמדים שמעצר עלול לגרום נזקים נפשיים בלתי-הפיכים. במיוחד כשהעצור אינו עבריין המורגל במעצר. וכאן דובר בילדה, אשר עברה עבירה פעוטה שאפילו אם תורשע בה אינה צפויה למאסר, ואשר הסכנה לציבור הנשקפת ממנה, אפילו אם היא קיימת, אינה אפילו מתקרבת לנזק הצפוי מן המעצר.

בעקבות החלטה זו חתמו – בצעד חסר תקדים – כמעט כל המרצים למשפט פלילי בישראל – ללא קשר לעמדותיהם הפוליטיות המגוונות וללא קשר ליחסם השונה להינתקות - על עצומה הקוראת לשחרורן המידי של הקטינות. לאחר מכן שוחררו שלוש קטינות בתנאים מגבילים, ויש לקוות שלא נחזה במעצרים נוראיים נוספים שכאלה. בדרך-כלל, בימים כתיקונם, אני מתמקד בכתיבה על זכויות חשודים ונאשמים. בשנת ההינתקות מצאתי עצמי כותב שוב ושוב על ההינתקות מן הדמוקרטיה, תוך שלילת זכויות וחירויות אדם בסיסיות, לרבות חופש הביטוי, חופש המחאה וחופש ההפגנה. קיימת סברה – מוטעית, לטעמי – כי "ריבונות" ממשית היא הכוח להשעות את שלטון החוק ואת זכויות האדם נוכח מה שמוגדר על-ידי השלטון כ"מצב חירום". חוששני שלטעות זו נתפסו בשנה האחרונה רבים (רבים מדי) בחברה הישראלית, לרבות בעלי תפקידים רבי השפעה. הנחמה שמבקשים למצוא רבים. לפיה לפנינו מהלך קשה וחשוב שלאחריו נוכל להוציא חזרה מן הארון את כלי המשחק הדמוקרטי אשר נשמרו בו בתקופה האחרונה, היא אשליה מסוכנת. שלטון הנוהג בכוחניות כלפי האזרחים ורומס זכויות אדם בסיסיות עלול להתרגל לעשות כן. הינתקות שלב ב' העשויה/עלולה (לפי ההשקפה – והנני מתנזר מלנקוט עמדה בשאלה הפוליטית) להופיע לאחר הראשונה, עלולה להפוך את ההינתקות מן הדמוקרטיה ללחם חוקנו. ראו הוזהרתם.

ד"ר בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים (רמת-גן).